

DARSNI REJALASHTIRISH VA O'QITUVCHINING UNGA TAYYORGARLIGI.

Siddikov Abrorjon Rasuljonovich

Davlat huquqi asoslari fani o'qituvchisi Tel +998 91 397 18 88

Samijonov Sirojiddin Husanboy o'g'li

901656021 FarPI akademi litseyi kimyo fani o'qituvchisi

Kenjayev O'ktamjon Azamatjon o'g'li

91 1304937 FarPI akademi litseyi matematika fani o'qituvchisi

Rahmatov Izzatillo Ummatillo o'g'li

91 6531613 FarPI akademi litseyi fizika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Darsni rejalashtirish va o'qituvchining unga tayyorgarligi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Dars, modul tizimi, darslik materiallari, oraliq nazorat, yozma nazorat, bilim.

Kasbga o'rgatishning modul tizimi mohiyati shundan iboratki, ta'lim oluvchilar ta'limning alohida birlik-modullarini izchil holda ketma-ket o'zlashtiradilar. Modul algoritm asosida quriladi va quyidagi tarkibiy qismlardan tashkil topadi: aniq maqsad, nazariy bilim, amaliy mashg'ulot, uslubiy ko'rsatma, yo'l-yo'riqlar, nazorat, o'zlashtirilgan bilim va malakani baholash. Modul birliklari mehnat faoliyati asosida ishlab chiqiladi va kasbga oid o'quv elementlaridan tashkil topadi. U bir necha o'n va hatto bir necha yuz birliklaridan iborat bo'lishi mumkin. Ularning soni u yoki bu kasb mehnati mazmuni bilan belgilanadi. Ta'limda modul tizimini qo'llash eski modul birligi o'rniga tezda yangisini ishlab chiqish va amalda qo'llash imkonini beradi. Bunda katta hajmdagi darslik materiallarini o'zlashtirishga hojat qolmaydi, ya'ni ta'lim jarayonida ma'lumotnoma xarakteridagi materiallardan foydalaniladi. Modul tizimi asosida ta'lim berishning afzalligi shundan iboratki, bunda e'tibor ko'proq ta'sir oluvchiga, uning mustaqil ishlashi va mashqiga hamda o'z-o'zini nazorat qilishiga qaratiladi. Modul tizimi asosida o'qitishning davomiyligi ta'lim oluvchining tayyorgarligi va kasbiy malakani qay darajada egallash istagiga bog'liq. O'qitishni ta'limning istagan modelidan keyin to'xtatish mumkin. Shunday qilib, ta'lim berishning modul tizimi kasbiy ta'lim texnologiyasiga katta o'zgarishlar olib keladi. Didaktik jarayonni loyihalashtirishni algoritmik asosda tashkil etish, ya'ni ta'lim mazmunini o'quvchi-talabalar tomonidan o'zlashtirishda bosqichma-bosqich amalga oshiriladigan intellektual operatsiyalarni bajarish o'quv faoliyatining asosini tashkil etadi. Bu yo'nalishda ta'lim jarayonining modul dasturi, modul dars asosida ta'lim mazmunining o'quv faoliyatini elementlariga ajratish va u bilan bog'liq bir

qismlarining maqsad-vazifalarini belgilash o'quv faoliyati samaradorligini oshiradi. O'quv faoliyatining samaradorligi, o'quvchi-talaba shaxsidagi kognitiv xususiyatlarni .[2]

Quyidagi mezonlarda ko'ramiz.

- 1) o'quv materialini faol qabul qilish;
- 2) o'quv materialini o'zlashtirish usullarini egallash;
- 3) ta'lim mazmunini o'zlashtirishda o'z oldiga topshiriq va vazifalar belgilash;
- 4) o'z-o'zini nazorat qilish va baholash.

Nazariy dars mashg'ulotining ta'lim modeli va texnologik xaritasi .

Aniq fan va mavzu bo'yicha mashg'ulotning ta'lim modeli jadval ko'rinishida bo'lib, unda quyidagilar ko'rsatiladi: dastlabki ma'lumotlar: o'quv mavzusi, vaqti, talabalar soni; shakl (ma'ruza, seminar va boshqalar) va ko'rinishi (masalan, muammoli ma'ruza va boshqalar), o'quv mashg'uloti rejasi, tuzilishi, uning maqsadi, o'quv faoliyatining ko'zlanayotgan natijalari, pedagogik vazifalari; tanlangan ta'lim modeli: usullar, shakllar va o'qitish vositalari; ta'lim berish sharoiti: maxsus jihozlangan, guruhli shakllarda ishlashga mo'ljallangan xonalar; monitoring va baholashga asoslangan qaytar aloqaning yo'l va vositalari:

nazorat turi (yozma va og'zaki), nazorat shakli (tezkor so'rov, test olish, taqdimot, o'quv topshiriqlari va boshqalar.

Texnologik xaritada ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi faoliyati (o'quv jarayoni) bosqichlarining ketma-ketligi va mazmuni hamda ularda qo'llaniladigan vositalar tavsiflanadi. Texnologik xarita talabalarning mustaqil ishlarini nazorat qilishga yordam beradi. Texnologik xaritaning tuzilishi va mazmunli ko'rsatkichlari. O'quv mashg'ulotining texnologik xaritasi uch qatorni o'z ichiga olib, 1-1,5-2 varaqda jadval ko'rinishida bajariladi: (1) o'quv mashg'uloti bosqichlari va vaqti; (2) ta'lim beruvchi faoliyati; (3) ta'lim oluvchi faoliyati.

1-bosqich (5-10 daqiqagacha). O'quv mashg'ulotiga kirish.

Ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchilar harakati. Ta'lim beruvchi mavzuning nomi, (ma'ruza) rejasi bilan, o'quv mashg'ulotining xususiyati bilan (muammoli ma'ruza, o'rgatuvchili o'yin va boshqalar.), mavzu bo'yicha asosiy tushunchalarni; mustaqil ishlash uchun adabiyotlar ro'yxatini, o'quv mashg'ulotida o'quv ishlarini baholash me'zonlari bilan tanishtiradi. Ta'lim oluvchilar tinglaydilar, aniqlashtiradilar, savollar beradilar, yozib oladilar.

2-bosqich (55-65 daqiqagacha). Asosiy ma'lumot beruvchilik.

Ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchilar harakati. Ta'lim beruvchi o'quv mashg'ulotining rejasi tuzilishga muvofiq tuzib chiqqan ta'lim modelini amalga oshiradi, ko'zlanayotgan o'quv natijalariga erishish bo'yicha ta'lim oluvchilar o'quv faoliyatini boshqaradi. Ta'lim oluvchilar ko'zlanayotgan o'quv natijalarga erishish bo'yicha rejalashtirilgan o'quv harakatini bajaradilar. [1]

3-bosqich (10-15 daqiqagacha). Yakuniy – natijaviy.

Ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchilar harakati. Ta'lim beruvchi mavzu bo'yicha yakun yasaydi, ta'lim oluvchilar e'tiborini asosiylariga qaratadi, bajarilgan ishlarni kelgusi kasbiy ish faoliyatidagi ahamiyatini ma'lum qiladi, guruhlar, alohida talabalar ishini baholaydi yoki o'zaro baholashni yakunini chiqaradi: o'quv mashg'uloti maqsadiga erishish darajasini baholaydi; mustaqil ish uchun topshiriq beradi. Ta'lim oluvchilar o'zaro baholashni o'tkazadilar, savol beradilar, topshiriqni yozadilar.

Rejalashtirish o'rta makablarda o'rganiladigan barcha predmetlarni shu bilan birga chet tili o'rgatishni ham muvaffaqiyatli amalgam oshirish garovidir. Rejaning qaysi tipi bo'lmasin (hoh dars rejasi, hoh tematik, calendar yoki yakuniy) u o'quv materialini barcha psixologik va metodik qonuniyatlar, printsiplar asosida ma'lum bir davrga bo'lib o'rganishni taqazo etadi va tegishli ko'nikma va malakalarni o'stirishni nazarda tutadi.

Rejalashtirishda quyidagilarga e'tibor qaratmoq kerak:

- a) chet tili o'qitishning boshlang'ich bosqichida (4-sinf) chet tili darsini tashkil qilishni rejalashtirish;
- b) sinfdagi o'quvchilarning bilim darajalarini hisobga olgan holda darsni rejalashtirish;
- c) darsni rejalashtirish o'quv yili boshlanishidan oldin bajarilishi ker;
- d) o'qituvchi darslikni va undagi til materialini yaxshi bilishi va taxlil qila olishi lozim;
- e) o'qitishning shart-sharoitlarini, psixologik qonuniyatlarini, nutq ko'nikmalarini hosil qilish bosqichlaridan yaxshi xabardor bo'lishi;
- f) zamonaviy chet tili darsiga qo'yilgan asosiy talablarni bilish.

Tematik rejalashtirish.

Chet tili o'qitishda 2 xil rejalashtirish farqlanadi:

1. Tematik rejalashtirish [4]
2. Kundalik dars rejalashtirish.

Darsni rejalashtirishning asosiy maqsadi chet tili o'qitish maqsadi, vazifalari, til materialining hajmi, dars jarayoniga kiritish ketme-ketligi va shunga mos ravishda nutqiy ko'nikma malakalar hosil qilishdan iborat. Rejalashtirish yuzaga kelishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklar oldindan aniqlanadi va uni bartaraf qilish yo'llari va tegishli mashqlar tuziladi. Rejalashtirish bir necha bir-biriga bog'liq bo'lgan bosqichlarni o'z ichiga oladi. Shunga ko'ra yillik reja, tematik reja va oddiy bir dars rejasini farqlash mumkin. Yillik reja darslik mualliflari tomonidan tuziladi. U o'z navbatida yarim yillik va chorak rejalariga bo'linadi. Unda o'rganiladigan mavzular aniqlashtiriladi. Har bir mavzuni o'rgatishga ajratilgan dars soatlari bilimlar ko'lami, nutq shakllarining o'sish darajasi, o'tkaziladigan nazorat turlari vaqti hisobga olinadi. Shuni ta'kidlash kerakki har qanday yillik reja yaxshi tayyorgarlik asosida tuzilmog'i lozim. Agar biron bir sababga ko'ra rejaga o'zgartirishlar kiritiladigan bo'lsa ular

yarim yillik va choraklik rejalarida o'z aksini topishi kerak. Chet tili o'qituvchilari shahar yoki tuman metod birlashmalari tomonidan tavsiya etilgan rejalar asosida ish olib borishadi. Tematik reja (unit plan) metod birlashma tomonidan tuzilsada u o'qituvchining tashabbuskorligini cheklab qo'ymasligi kerak. Chet tili o'qitish jarayoni ijodiy jarayon hissoblanib, o'qituvchi zarur hollarda unga o'zgartirishlar kiritishi mumkin. Tematik rejalashtirishning asosiy vazifasi bu ma'lum mavzuni o'rganish natijasida erishiladigan yakuniy maqsadni aniqlashdir. Tematik reja asosida o'qituvchi har bir darsga aloxida kundalik reja tuzadi. [3]

Xulosa:

Kundalik reja quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- 1.ma'lum bir dars yakunida nimaga erishishni;
  - 2.qo'yilgan vazifani amalgam oshirish uchun qanday til materialini o'rganishni;
  - 3.belgilangan maqsadga erishish yo'llarini aniqlashni.
- Kundalik rejada dars mavzusi, maqsadlari, jihozlanishi va darsni tashkil qilish bosqichlari o'z ifodasini topadi.

Dars strukturasi quyidagilar kiradi:

Darsning boshlanishi (tashkiliy davr, davomatni aniqlash, til muhitini hosil qilish);

Fonetik mashg'ulot o'tkazish (ayrim qiyin bo'lgan tovushlar ishtirok etgan so'zlarni o'qishni mashq qilish, she'r yoki ingliz tilidagi avval o'rganilgan ashulani qaytarish va h. k.).

Uy vazifasini tekshirish;

Yangi o'quv materialini dars jarayoniga kiritishning texnologik ketma-ketligi (u til materialining berilish ketma-ketligi, mashq qilish va nutqiy vaziyatlarda qo'llash bosqichlarini o'z ichiga oladi).

Baholash;

Uy vazifasini berish (har bir vazifa o'quvchilarga tushuntirib berilishi lozim).

Dars oxiri.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. www.ziyouet.uz. [1]
2. O'. X. Xoshimov, I. Y. Yokubov. Ingliz tili o'qitish metodikasi. Toshkent, "O'qituvchi" 1994 yil [2]
3. A. Jumayev Matematika o'qitish metodikasi [3]
4. Adrian Dorff. Teach English. A training course for teachers. Cambridge. University Press 1988. [4]